

« Cor sapientium, ubi tristitia est : et cor stultorum, ubi lætitia. » Quin et Seneca in *Consolat. ad Polyb.* : « Larga, ait, ubique flendi est et assidua materia. Lacrymæ nobis deerunt antequam causa dolendi. » Quocirca Heraclitus semper flebat suam hominumque miseriam; Democritus vero eorumdem ineptam stolidamque in tantis arduis lætitiâ et risum perpetim ridendo deridebat.

Solertè colligit S. Bernardus, serm. 3 *De Nativitate*, ex Christi exemplo : « Ipse est promissus olim per Isaiam parvulus, sciens reprobare malum et eligere bonum; malum ergo voluptas corporis, bonum afflictio est : siquidem et hanc eligit, et illam reprobat. » Jam quod ad promendam peccatorum veniam attinet, asseveranter affirmat Nazianzenus, *orat.* 48, pag. 490 : « Neque enim Deus ulla re, perinde atque corporis ærumna conciliatur. » Et B. Virgo Maria affirmavit S. Elisabethæ apud Bonaventuram in *Vita Christi*, cap. II : « Pro certo habes quod nulla gratia descendit in animam, nisi per orationem et corporis afflictionem. »

ET LUGETE ET FLOBATE. — Syrus, אֲחָבְרִי, *etabellu*, id est, *lugete instar Abelis*, qui persecutionem passus, et occisus a Cain fratre typum gerit lugentium, sicut Cain gaudentium : unde Abel, Hebr. אֲבֵל, *Habel*, significat *vanitatem*, vel *luctum* (a rad. אָבַל, *ad est luit*). Saepè enim Hebræi נ עם הוּ conmutant, inquit Origenes, tract. 26 in *Matth.*, et S. Augustinus, lib. XVIII *De Civit.*, cap. XV. Causæ luctus sunt octo miserie jam recensite. Unde Boda sic explicat, q. d. « Nolite loquulari et gaudere in hoc sæculo, sed memores seclerum que fecistis, hoc potius procurate, ut per breves vitæ hujus miseras, paupertatem, ac lamentationem transitoriam ad sempiterna gaudia cœlestis regni pertingatis. » Et S. Augustinus in hunc Jacobi locum : « Utique regio ista scandalorum est, et tentationum, et omnium malorum, ut gemamus hic, et mereamur gaudere ibi; hic tribulari, et consolari ibi, et dicere : Quoniam exemisti oculos meos a lacrymis, pedes meos a ruina, quoniam placebo Domino in regione vivorum : in regione mortuorum labor, dolor, timor, tribulatio, gemitus, suspirium. » Christianos ergo in hac vita decet luctus et dolor, non risus et gaudium; sed illud in cœlo expectant. Ex adverso infideles et impij hic gaudent ad modicum, sed in gehenna æternum ejulabunt, juxta illud Christi : « Væ vobis qui ridetis, quia flebitis. » *Luc.* vi, 25; et : « Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. » *Matth.* v. Sanctus ergo hic luctus opponitur risui et risibus, ac gaudio omni-quæ felicitate affluentibus, quibus mundus ut beati applaudit, Christus vè intendat; lugentes vero beatos pronuntiat. Ubi nota tres hujus beatitudinis gradus : Beati enim sunt, qui adversitates lugubres a Deo immissas aut permissas patienter tolerant, ait S. Augustinus, lib. I *De*

Serm. Domin. in mont. Beatores sunt, qui sua aut aliena peccata lugent et desunt. Ita S. Chrysostomus, Ambrosius, Hilarius et Hieronymus in *Matth.* v. Beatissimi sunt, qui præ dolore lucte quam habent cum carne, mundo et diabolo, ac præ desiderio cœlestis patrie, et amoris Dei et Christi, lugent suum hoc in corpore exilium. Ita Nyssenus, *orat.* 3 *De Beatitude*. Talis lugens fuit Paulus, dicens : « Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? » *Rom.* vii, 24; et : « Desiderium habens dissolvi et esse cum Christo. » *Philipp.* i, 23. Vide ibi dicta. Talis quoque fuit David, dicens : « Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie : Ubi est Deus tuus? » *Psal.* vi, 7. Et Jeremias totis *Threnis*, ac presertim cap. II, vers. 18 : « Deduce, ait, quasi torrentem lacrymæ per diem et noctem : non des requiem tibi, neque taceat pupilla oculi tui. » Tales fuere veteres Anachorete, quorum luctum recenset Climacus, *gradus* 7, ubi luctum sanctam ita definit : « Luctus secundum Deum est mœror animæ, afflicti cordis affectus, semper id quod sitit ardentissime inquirens; quo non potitur, summo id cum labore persequitur, atque post ipsum mœrens ululat. » Deinde hæc luctus assignat partim signa, partim effectus. « Proprium illorum est qui in beato luctu proficiunt, continentia, laborumque silentium. Eorum vero qui jam profecerunt, non irasci, injuriarumque omnino oblivisci. Eorum vero qui perfecti et consummati sunt, profunda animi humilitas, ignominie sitis, vexationumque invitadvententium spontanea esuries, peccantium non condemnatio, sed ultra vires miseratio. » Et mox praxin luctus tradit : « Sta in orationis prece tremens, nec aliter quam judicio assistens, ut et interiori et exteriori habitu favorem justiciæ concilies, » etc.

Inter prisicos lugentes excellit S. Ephrem, qui totus est in compunctione et luctu, ut patet ex omnibus ejus operibus, ac presertim tractatu *De Compunctione* : « O lacrymarum virtutem, inquit, que medicinalis officina es peccatorum, per te peccatores efficiuntur beati. » Et : « Luctus animam lacrymis tergit, mundamque reddidit, voluptates excindit et virtutes perficit. » Et S. Bernardus, serm. 16 in *Cant.* : « Paveo, inquit, gehennam; contremisco a dentibus bestiarum infernalis, ac ventre inferi, a rugientibus preparatis ad escam; horreo vermem rodentem et ignem torrentem, fumum et vaporem, et sulphur et spiritum procellarum; horreo tenebras exteriores. Quis dabit capiti meo aquam et oculis meis fontem lacrymarum, ut preveniam fetibus fetum et stridorem dentium? » Patheticè vero S. Augustinus in *Meditat.*, cap. xxxvi : « Da mihi, inquit, Domine, irriguum superius et irriguum inferius, ut sint mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte. Præsta mihi hanc gratiam propter te, ut quoties de te cogito, de te loquor, de te scribo, quoties

tui reminiscor, tibi assisto, laudes, preces et sacrificium offero, totus obortus lacrymis in conspectu tuo copiose et dulciter fleam, ita ut effliantur mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte, » etc. Et S. Laurentius Justinianus, in *Ligno vite*, ix : « O lacryma humilis! inquit, tua est potentia, tum regnum; tribunal judicis non vereris, amicum tuorum accusatoribus silentium imponis. Quid plura? Vincis invincibilem, ligas omnipotentem, inclinas filium Virginis, aperis cœlum, fugas diabolum. »

« Risus vester (quo risistis in gentilismo gaudentes epulis, Joci, stultiloquio, scurrilitate, omnique voluptati turpi indulgentes) in luctum convertatur » penitentiæ, ac gravioris et severioris vite Christianæ; juxta illud Christi : « Mundus gaudebit, vos vero contristabimini; sed tristitia vestra vertetur in gaudium, etc., et gaudium vestrum nemo tollet a vobis, » *Joan.* xvi, 20; et illud *Apocal.* vii, 17 : « Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum. » Et illud *Ps.* cxxv, vers. 5 : « Euntes ibant et flebant mittentes semina sua; venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos. » Et illud *Psal.* cxxxvi, vers. 1 : « Super flumina Babylonis illic sedimus et flevimus, dum recordaremur tui Sion. » Ubi sparsim S. Augustinus : « Flumina, ait, Babylonis sunt omnia quæ hic amantur et transiunt. » Amas honores, opes, delicias? amas flumina Babylonis, id est confusionis, quæ celerime instar fluminum pertranseunt. « Alii ergo cives sancte Jerusalem intelligentes captivitatem suam, attendunt humana vota, et diversas hominum cupiditates hæc atque illæ rapientes, trahentes, impellentes in mare. Vident hæc, et non se mittunt in flumina Babylonis, sed sedent super flumina Babylonis. O sancta Sion, ubi totum stat, et nihil fluit! quis nos in ista præcipitavit? Quare dimisimus conditorem tuum et societatem tuam? Ecce inter fluenta et labentia constituti, vix quisquam raptus a flumine, si tenere lignum poterit, evadet, etc. Sede super flumina, noli in flumine, noli sub flumine, sed tamen sede humilis. Inde oportet fleas, recordando Sion. Multi enim flent fletu Babylonico, quia et gaudet gaudio Babylonis: quia gaudet lucris, et flent damnis : utrunque de Babylonia est. Flere debes, sed recordando Sion. O pax illa, quam videbitis apud Deum! o pax illa, et sancta æqualitas Angelorum! o illa visio et spectaculum pulchrum! Ecce in Babylonia pulchra sunt que tenent, non te teneant, nec decipiant. Aliud est solatium captivorum, aliud gaudium liberorum. » Nimirum illud ad quod spirat *Psaltes*, *Psal.* lxxxiii, vers. 1 : « Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum! Concepisit et deficit anima mea in atria Domini. »

ET GAUDIUM IN MœROREM. — Syrus, in *angustiam*.

40. HUMILIAMINI IN CONPECTU DOMINI. — Tigu-

rina clare, *humilitate vos*; Syrus, *humiles vos redite coram Domino*. Redit ad dicta vers. 6 et 7, de humilitate; et quia humilitas est filia veri luctus, de quo egit versu precedenti. « Qui enim flet, non superbit; qui luget, humiliatur, » ait S. Ambrosius, lib. V in *Luce*. Sunt enim nonnulli qui falso et fide lugent, nimirum qui dum lamentantur, contra proximum vel Deum superbiunt, et murmurant, ait S. Gregorius, lib. IX *Moral.*, xix, alias xxviii.

Alludit Jacobus, imo citat illud Christi, *Luc.* cap. xiv, vers. 11 : « Omnis qui se exaltat, humiliabitur; et qui se humiliat, exaltabitur; » sicut Christus humilians se infra omnia, exaltatus est super omnia, *Philipp.* ii, 8. Nam, ut ait S. Augustinus, tract. 104 in *Joan.* : « Humilitas claritatis est meritum, claritas humilitatis est premium. »

Nota in *conspectu Domini*, q. d. *Primo*, humiliamini non fiete, non exterius, sed sincere et interiori ex toto corde coram Domino, qui cor intuetur. *Secundo*, q. d. *studeat profunda et infimæ humilitati*: hæc enim ante districti judicis oculos ceteris virtutibus præeminet, ait S. Gregorius, loco jam citato. *Tertio*, q. d. *humiliamini non tantum coram hominibus vos prosternendo, peccatores proficendo, pedes osculando, sed et coram Deo fastum mentis deprinando, ac calando*; de qua re vide Cassianum, *collat.* XIX, cap. xi, et S. Bernardum, serm. 42 in *Cantic.* : « Humilitas, inquit, justificat nos, non humiliatio. Quanti humiliantur, et humiles non sunt? Alii cum rancore humiliantur, alii patienter, et alii iusti : quanquam et innocentia portio justitie est; sed consummatio ejus apud humilem. Qui autem dicere potest : Bonum mihi quia humiliasti me, is vere humilis est. » *Quarto*, quia humilitas vera nihil aliud est, quam vera et practica cognitio sui et Dei, nimirum ut homo cognoscat suum nihil et immensitatem Dei. Verus ergo humilis non homines, sed Deum respicit : seipsum enim in oculis Dei considerans, vidensque se esse abyssum nihil, ignorantie, peccatorum et vitiorum, profundissime coram Deo se dejicit : et si quid boni habet, ab eo sibi gratis datum agnoscit, eoque totum acceptum refert. Ita S. Franciscus nocte integras non aliud dicebat, non aliud meditabatur quam : « Quis tu, Domine? Quis ego? Tu abyssus omnis boni, ego abyssus omnis mali et nihili. » Denique humilis cum Deum cognoscit et reveretur, semper Dei presentiam cogitat, omniaque ita humiliter agit et loquitur, ut Dei se intentus oculos nusquam offendat, sed placet et oblectat.

ET EXALTATI VOS — in cœlo, et etiam in hac vita per gratiam, et saepe per famam et gloriam apud homines, presertim post mortem, q. d. *Ne vereamini studere humilitati, quasi illa vobis depressioni et dedecori sit futura*. Hic enim est exploratus error, qui multos hominum occupat :

nam illa sola vos exaltabit et decorabit, idque ea proportione et mensura, ut quantum descendendo vos humiliaveritis, tantum ascendendo exaltemini: uti Christus super omnes celos ascendit, quia moriens descendit ad imos inferos. Hoc enim suis ipse promisit, qui est aeterna veritas et immutabilis fidelitas, *Luc. xiv, 11*. Ratio est *prima*, quia congruum humiliationis praemium est exaltatio. *Secunda*, quia humiles summe honorant Deum: merentur ergo vicissim ab eo honorari. Unde sapienter Ecclesiasticus, *c. p. iii, vers. 21*: «Quantum magnus es, inquit, humilia te in omnibus, et coram Deo invenies gratiam: quoniam magna potentia Dei solius, et ab humilibus honoratur.» Humilis enim sicut coram Deo suam summam vilitatem, sic et ante summam majestatem videt et agnoscit. *Tertio*, quia gloriosa res est humilitas, quae ipsa quoque superbia palliare se appetit, ne vilescat, ait S. Bernardus *De Gradibus humil.*, in nono. Plures rationes dedit *vers. 6 et 7*.

Antitropha huic Jacobi sententia est illa S. Petri I, cap. v, vers. 6: «Humiliamini sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis;» et illa Sapientis: «Humilem spiritu suscipiet gloria,» *Proverb. xxx, 23*, et *Job xxxi, 29*. Ita Virgo Deipara merito humilitatis facta est mater Dei, et exaltata super omnes Angelorum choros. S. Joannes factus est Baptista Christi, quia indignum se putabat, qui solveret corrigiam calceamenti ejus. S. Petrus se quasi peccatorem indignum iudicans hospitio Christi, factus est Christi Vicarius, et primus Apostolorum caputque Ecclesiae. S. Paulus sentiens se abortivum et novissimum Apostolorum, uti seipsum postea vocavit, factus est vas electionis. Quocirca merito S. Cyprianus ait libro *De Zelo et Livore*: «Exaltationis apud nos non potest esse contentio: de humilitate ad summa crescimus; didicimus unde placeamus.» Hanc viam munierat nobis celestis Magister, *Marci cap. ix, 34*: «Si quis vult primus esse, erit (id est sit, vel fiat) omnium novissimus.» Eandem munit Augustinus, *serm. 213 De Tempore*: «Esto parvulus in oculis tuis, ut sis magnus in oculis Dei.» Et S. Bernardus, *serm. 2 De Ascensione*: «Sola est humilitas quae exaltat, sola quae ducit ad vitam: haec est via, et non est alia praeter eam.»

Nota: Haec Jacobi sententia et sequentes aliquot ad verbum citantur a S. Clemente, *epist. 2 ad Jacobum fratrem Domini*, ac ab eo tribuuntur S. Petro, non Jacobo: unde Epistole ille Clementis non carent scrupulo, ut advertit Bellarminus *De Script. Ecclesiast.*, in *Clemente*, praesertim quia *epist. 1*, dicit jam mortuum esse S. Petrum; cum constet Jacobum ad quem scribit, oecium esse ante S. Petrum: quare videtur auctor illarum Epistolarum censuisse Jacobum fratrem Domini, et primum Episcopum Hierosolymae ad quem scribit, diversum esse a Jacobo Apostolo, auctore hujus Epistolae, uti dixi in *Prologo*. Idem Epi-

stola quinta citat Platonem dicentem amicorum omnia debere esse communia, etiam uxores; nec id ipsum refutat, quamquam in exemplari Vaticano id non invenitur: unde videtur a Scoto aliquo insertum, et huc translatum ex lib. X *Reclig. ubi* Clemens idem citat et refutat.

11. NOLITE DETRAHERE ALTERUTRUM. — Transit ab humilitate ad detractionem, quasi ad vitium oppositum. Humilis enim se omnibus inferiore et pejorem aestimat; unde nulli detrahit, nisi sibi: superbus autem aliis detrahit, ut is major et melior appareat, itaque concitat odia, lites et bella, quae taxavit Jacobus, *vers. 1*. Porro hoc detractionis vitium adeo proclive et commune est, ut omnes pene domos et fideles, etiam pios, occupet, adeoque vix sit colloquium aliquod longius, cui sese non immisceat, «tantaque hujus mali libido mentes hominum invasit, ut etiam qui procul ab aliis vitiis recesserunt, in istud tamen quasi in extremum diaboli laqueum incidant,» ait S. Hieronymus, *epist. ad Celantium*.

Fit autem quintupliciter: *primo*, falsum crimen alteri impingendo; *secundo*, verum nimis exaggerando; *tertio*, occultum prodendo; *quarto*, benefactum male interpretando; *vel* extenuando, vel frigide laudando; *quinto*, reticendo virtutes et laudes, cum eas debent pandere et recitare. Gravo est hoc crimen, quia proximo admittit famam, quae melior est opibus et bonis fortunae: unde majus est furto et proximum homicidium: imo ipsum manans ex odio est spiritale homicidium, ait S. Petrus apud Clementem, *epist. 1 ad Jacobum*, quia scilicet occidit animam tam dicentis, quam audientis, si consentiat: quin et ejus qui detrahitur, si eum vicissim ad odium et detrahendum concitet.

Hinc detractor dicitur odibilis et abominabilis Deo, *Prov. cap. vi, vers. 16 et 17; Rom. 1, 30*. Ratio est triplex. *Prima*, quia laedit non tantum charitatem, sed et justitiam, quam debemus proximo: auferit enim illi famam, quae ingens est ejus bonum. *Secunda*, quia Dei legem id vetantem contemnit. Lex enim Christi est: «Nolite judicare, et non judicabimini,» *Matth. vii, 1*; et *Mosis, Levit. xix, 16*: «Non eris criminator, nec susurro in populo;» et *Sapientis, Proverb. iv, 24*: «Remove a te os pravum, et detrahentia labia sint procul a te.» Rursus detractor et iniquus censor inique usurpat iudicium Dei, cujus solus est de factis et intentionibus hominum; praesertim oculis, judicare. *Tertia*, quia nemo est sine peccato. Dum ergo quis peccatum alterius censet et judicat, hoc ipso sum ipse condemnat, et similis censura dignum judicat. Adde, detractor ordinem pervertit: debet enim prius sua vitia carpere et emendare, antequam carpat alterius: sicut ergo illum sententiam Christi contra Pharisaeos dictam: «Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat,» *Joan. viii, 7*.

Merito ergo queritur S. Augustinus, *serm.*

De Temp.: «Maxima, ait, pars generis humani indiscretio iudicio ad reprehendum prompta et parata esse probatur, cum tamen non ita se velit ab aliis iudicari, quomodo vult alios iudicare.» Violat ergo illud naturae et Christi praecipuum: «Prout vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis similiter,» *Luce vers. 6, 31*. Et S. Hieronymus, *epist. ad Rusticum*: «Nulli detrahas, nec in eo te sanctum facimus, et contra nos ipsos deserti in nostra vitia invehimur, multi de eloquentibus iudicantes.» Idem *ad Celantium*: «Est sane hoc vitium quod vel in primis extingui debeat, et ab eis qui se sancte insituere volunt, prorsus excludi. Nihil enim tam inquietat animum, nihil est quod ita mobilem mentem ac levem faciat, quam facile totum credere, et obtractatorum verba temerario mentis assensu sequi. Hinc enim crebrae dissensiones, hinc odia injusta nascuntur. Hoc est quod saepe de amicisiam etiam inimicos facit, dum concordēs quidem, sed credulas animas malloquo lingua dissociat.» S. Bernardus, *serm. De Simplici custodia*, «linguam detractoris» vocat «viperae et lanceae, quae tres penetrat ictu uno. Gadius equidem anceps, ait, imo triiceps est lingua detractoris.» Vide eundem, *serm. 24 in Cantu*. S. Chrysostomus, *hom. 3 ad Pop.*, ait vitandum esse detractorem, perinde ac vitium stercorea commoventis, quae nil nisi fetores excitant; juxta illud Sapientis: «Sopi aures tuas spinis, linguam nequam noli audire,» *Ecclesiasti. xxviii, 28*.

S. Franciscus, ait S. Bonaventura in ejus Vita, lib. I, cap. viii, «detractionis vitium inimicum fontis pietatis et gratiae, tanquam serpentium abhorrebat morsum et atrocissimam pestem; et plussimo Deo abominabile fore firmabat, pro eo quod detractor animarum sanguine pascit, quos gladio linguae necat. Tanto major est, aiebat, detractorum impietas, quam latronum, quanto lex Christi, quae in observantia pietatis impletur, magis animarum quam corporum, nos astringit optare salutem.»

QUI DETRAHIT FRATREM, AUT QUI JUDICAT FRATREM SUUM, DETRAHIT LEGI, ET JUDICAT LEGEM. — et consequenter ipsum legislatorem Deum iudicat, id est, arguit et condemnat: ita Oecumenius. Sed quo sensu? *Primo*, aliqui sic exponunt, q. d. Detractor condemnat legem, quia quos peccantes lex sustinet ut poenitent, ipsi illico ut poenitendos iudicant, et supplicio dignos clamitant. *Secundo*, S. Thomas, II II, *Quaest. LXXV, art. 1, ad 3*: Detractor, inquit, detrahit legi, id est, eam contemnit. Sicut enim is qui servat legem, eam honorat: ita qui transgreditur, quasi detrahit et infamat eam. *Tertio* et genuine, q. d. Detractor iudicat legem in actu, non signato, sed exercito: quia non verbo, sed facto dicit legem non recte sanxisse, ne cui detrahas, aut ne quempiam iudicemus. Judicat ergo legem non iudicio formali et explicito, sed virtuali et tacito, quia reipsa et practice ju-

dicat sibi hie et nunc esse faciendum id quod lex vetat, scilicet esse detrahendum. Unde videtur legem divinam maculare, carpere et reprehensibilem reddere, quasi impossibilia vel incongrua praecipit: ita Dionysius, Cajetanus, Catharinus, Salmeron hic, et Cassianus, *Collat. XVI, cap. xvi*. Lex enim dicit: Tibi non est iudicandum frater. E contrario detractor sciens hunc legem, reipsa dicit: Imo vero mihi hie et nunc iudicandum est frater. Iudicandum ergo frater, iudicat legem hoc fratris iudicium vetantem, illamque tacite arguit et condemnat, quasi ipsa perperam hoc vetarit. Simili modo qui furatur, tacite iudicat legem quae dicit: Non furaberis; sed magis proprie is qui iudicat fratrem, iudicat legem id vetantem, quia format sibi formale iudicium, de fratre, de eoque contra legem formaliter iudicat: quod non facit fur, qui neminem iudicat. Denique detractor in terminis iudicet legem, cum alicui detrahit ob opera virtutis legem Evangelii sanxita aut consultata, equo in probum et irrisorem veritatis (1): quod tunc frequens erat, uti et nunc est, ut dum fratrem pietati studentem vocat hypocritam; dum palienter probra tolerantem vocat ignavum; dum silentem vocat vecordem; dum modestum vocat idiotam et simplicem; dum sua omnia dantem pauperibus vocat prodigum, et secedentem in monasterium vocat insanum. Hoc ipso enim opera virtutis et sanctitatis quae lex commendat, condemnat, facitque vitia: novam ergo legem sancti Dei legi contrariam, sed ipsius lex est lex vitiorum: Dei lex est lex virtutum. Ita Oecumenius, Lyranus, Hugo et Gagneus.

Quocirca sapienter monet S. Bernardus, *serm. 40 in Cantu*: «Cave, ait, aliene conversationis curiosus esse explorator, ut temerarius iudex, etiam si perperam actum quid deprehendas: nec sic iudicas proximum, sed magis excusa. Excusa intentionem, si opus non potes; puta ignorantiam, puta subreptionem, puta casum. Qui si omnem omnino dissimulationem rei certitudo recusat, suade nihilominus ipse tibi, et dicit apud te ipsum: Vehemens fuit nimis tentatio. Quid de me illa fecisset, si accepisset in me similiter potestatem?»

12. UNUS EST LEGISLATOR ET JUDEX. — puta Deus et Christus, sive Deus homo: illi ergo iudicium relinque, nec tibi arroga, q. d. Dum fratrem iudicas, legem et legislatorem iudicas, in eumque peccas dupliciter: *primo*, quia tacite ejus legem redarguis; *secundo*, quia ejus iudicium tibi arrogas et usurpas, cum ipse solus sit tam legislator, quam iudex omnium, scilicet primus et summus, a quo Moses, Abraham, Salomon caeterique reges et legislatores, quasi ejus ministri, suam vim et potestatem leges condendi acceperunt, juxta illud *Proverb. viii, 15*: «Per me reges regnant, et legum conditores justa decernunt: per me princi-

(1) Ille est, ut videtur, hujus loci genuinus sensus.

pes imperant, et potentes decernunt justitiam. »

QUI POTEST PERDERE ET LIBERARE. — Grece, *ὁ ἐν αὐτῷ ἀποδίδω*, id est salvare et perdere, scilicet tam in presenti vita, quam in futura et eterna. Sic et Syrus. Addit hoc Jacobus, ut doceat hominum non esse iudicare fratres, sed Dei, qui suos sueque legi obediens (qui scilicet non detrahunt, nec judicant fratres suos) salvabit et beatit in eternum; inobedientes vero, scilicet qui detrahunt et judicant fratres, ideoque facile judicant legem, et in ipsam legislatorem injurii sunt, perdet et damnabit ad gehennam, ut omnes hac spe et metu a detractioe et iudicio temerario avocet. Rursum occurrit objectioni detractis ac dicentis: Si ego non castigo peccatum et injuriam fratris, illa manebit impunita. Respondet enim non fore impunitam, sed puniendam a Deo, *q. d.* Cum ergo frater peccans suus. habeat iudicem et vindicem acerrimum, is tibi sufficiat; tu noli eum iudicare: sin is velit ejus misereri, eumque convertere et salvare, tu velle non debes, nec potes eum perdere. Ita Hugo. « Non eadem est sententia tribunalis Christi, et anguli susurronum, » ait S. Hieronymus, *epist.* 39; et S. Ephrem, *Paræn.* 4: « Non iudicemus quemquam, inquit, quia non novimus ejus penitentiam: in testacis vasis aurum saepe reconditur. » Antistropha huic Jacobi sententia est illa Pauli *ad Roman.* XIV, 4: « Tu quis es, qui iudicas alienum servum? Domino suo stat, aut cadit. » Et vers. 10: « Tu autem quid iudicas fratrem tuum? aut tu quare spernis fratrem tuum? omnes enim stabimus ante tribunal Christi. »

13. TU AUTEM QUIS ES, QUI JUDICAS PROXIMUM? — « Quis, » id est qualis, quam temerarius et audax es, qui cum sis vilis homuncio, similibusque et saepe iisdem peccatis obnoxius, audeas tamen de iis fratrem iudicare, et Dei de eo iudicium usurpare. Sic ait David: « Quis est hic Philistheus in circumcisus, qui exprobravit acies Dei viventis? » *I Reg.* XVII, 26.

Moraliter nota hic quam vitanda sit detractio et iudicium temerarium proximi. Quocirca in *Vitis Patrum*, lib. V, libello IV, § 1, Abbas Moyses: « Debet, inquit, homo quasi mortuus esse socio suo, hoc est, mori amico suo, ut non dijudicet eum in aliqua causa. »

Et S. Antonius: « Nolite, ait, ante tempus iudicare: debent enim omnes Christi, qui soli occulta patent, reservari iudicari. Aliud enim hominum, aliud Dei est iudicium. Quisque seipsum inspiciet et iudicet. » Ita S. Athanasius in ejus Vita.

Abbat Isaac, qui quemdam peccantem iudicaverat, occurrit angelus dicens: « Ubi jubes ut mittam fratrem illum culpabilem, quem addixisti? » Mox Isaac: « Peccavi, inquit, ignosce mihi. » Cui angelus: « Surge, ignoscit tibi Deus; sed vide ne de cetero ad iudicandum quemquam priusquam Deus adiudicet eum. » Ita in *Vitis Patrum*, lib. V, libello II.

Ibidem alius dicit: « Peccata mea sunt post me currentia, et non video ea; et veni ego hodie iudicare peccata aliena. » Et alius: « Quotiesque hora tegerimus peccatum fratris nostri, tæget et Deus nostrum; et quicumque hora prodiderimus culpas fratrum, et Deus nostras similiter prodet. » Alius: « Ne iudices fornicatorem, si castus es: quoniam similiter legem prævaricaveris. Etenim qui dixit: Non forniceris, dixit: Ne iudices. » Alius vidit gratiam, quæ visibiliter in celebratione Eucharistie solebat in virum sanctum descendere, ab eo recessisse; qua de re eum admonens, cum ille detractioe culpam agnosceret et penitenter, visa est gratia ad eum reverti. Verum maxime omnes a temere iudicando abstergere debet illa augusta Christi sententia et promissio, *Matth.* VII, 1: « Nolite iudicare, et non iudicabimini; nolite condemnare, et non condemnabimini. »

Memorable est exemplum quod scribit S. Anastasius Sinaita, Episcopus Antiochenus tempore S. Gregorii (cujus *Pastorale* ex latino in Grecum convertit), orat. *De S. Synaxi*, et ex eo Baronius, tom. VII, anno Christi 399: « Quidam, ait, monachus, qui negligentissime per summum otium vixerat, cum ad mortem infirmaretur, eam non perhorrescens, summa voluptate magnaque eum gratiarum actione exsoluto vinculis excedebat. Ad quem assidentium Patrum unus: Frater, inquit, scimus te summa negligentia hucusque vixisse: unde ergo tibi hæc tanta securitas? Cui ille: Ita est, negligentissime vixi: sed angeli Dei hæc ipsa hora peccatorum meorum ad me chirographum attulerunt; cumque ea quæ fecissem postquam seculo renuntiasset, peccata legissem, nunquid agnoscerem, rogaverunt. Quibus ego: Maxime vero, inquam, agnosco: sed idem ex quo renuntiavi seculo vitamque insitui monasticam, nec iudicavi quemquam, nec ab ullo mihi factam injuriam meminisse volui. Igitur Domini verba ad me quoque pertinere opto et oro, qui dixit: Nolite iudicare, et non iudicabimini; et: Dimittite, et dimittetur vobis. Quæ postquam angelis dixi, chirographum peccatorum meorum consideravi: et inde nunc summa cum lætitia et securitate proficiscor ad Dominum. Hoc ubi frater ille narravit Patribus, Domino in pace spiritum reddidit. » Plura recensit *Jerem.* XXXVII, 17.

ECCE, — 47. Quæ vox transitionis est nota, novumque sermonem et materiam inchoat, *q. d.* Agite, videte vestram prudentiam, superbiam et stultitiam, quam vobis demonstro. Unde vers. 16 concludens, ait: « Omnis exultatio talis maligna est. »

QUI DIGITIS: HODIE, AUT CRASTINO IBIEMUS IN ILLAM CIVITATEM. — Disparata videtur hæc sententia a præcedente: veteres enim suam dogmata ethice docebant per gnomas disparatas, ut patet in *Proverbiis* et *Ecclesiastico*. Romani tamen codices eodem versu cum præcedenti hæc connectunt, quasi ad iudicium temerarium hæc spectent, *q. d.* Tu

quis es qui iudicas fratrem tuum? nimirum es homo liber, præceptis, inconsideratus, qui longam tibi liberamque vitam polliceris; nec cogitas tibi imminere mortem; in qua iudicii temerarii omniumque peccatorum exactam iudicii Deo redditurus es rationem. Verum esto ita connectamus; generalis tamen hæc est sententia, ut notat Beda, qua Jacobus taxat multorum stoliditatem, qui toti lucris mundicie negotiis intenti diu se victuros æstimant, ideoque pro arbitratu futura disponunt, quasi liberi, vitæque et temporis domini; nec cogitant hæc omnia pendere a Dei nutu, qui singulis ecelere finem vitæ certumque diem mortis præstituit, qui omnes has dispositiones et spes succidet; de quibus celebratur festus iste apologus rusticus, qui lactis amphoram portans ad forum tacite secum cogitabat: Tanti vendam lac meum, ex pretio emam gallinam, illa mihi generabit pullos; illos aliam, et grandiores effectos vendam, ex pretio emam porcellum, quem impingunt vendam; emanque vitulum, illum saginabo et vendam. Quid tanto pretio faciam? emam equulum cui filius meus inequitat, ac gestiens subullare cepit, ac exprimere speciem filii in equo exsultantis. Subsiliens amphoram e capite excussit, et hæc omnia in terram effudit, ac cum lacte pariter omnes suas spes, conceptus et gaudia effudit. Ita hodie multi magna moluntur, magna sibi pollicentur, aura aulæ velut chameleontes vivunt, spes altissimas sibi efformant, sed chimericas; quas vel morbus, vel mors, vel sinister aliquis casus evertit, et in ipso saepe exortu succidit. Nimirum,

Nescia mens hominum fati sortisque futuræ.

Exemplum divitis extat *Luc.* XII, 17, qui sibi applaudens dicensque: « Quid faciam, quia non habeo quo congregem fructus meos? Et dixit: Hoc faciam, destruam horrea mea et majora faciam; et illo die dicitur: « Quæ nata sunt mihi et bona mea, et anima mea: Anima, habes multa bona posita in annos plurimos; requiesce, comede, bibe, epulare. » Sed eadem die audiit a Deo: « Stulte, hac nocte animam tuam repelunt a te: quæ autem parasti cuius erunt? » utique immemoris, ingrati et saepe ignoti incertique hæredis.

Nota: hæc futura, « ibimus, faciemus », mercabimur, lucrum faciemus, accipi possunt pro optativis, eamque, faciamus, mercemur, lucrum faciamus, ut vertunt Pagninus et Tigurina; significant enim non tantum suam de futuris dispositionem, sed et (idque magis) suam lucrandi cupiditatem, scilicet se non Deum, non cælum, sed lucrum duntaxat cogitare et ambire; quos merito miserans S. Ambrosius, lib. *De Naboth*, XII: « Servitis, inquit, divites, ac miseram quidem servitutem, qui servitis errori, cupiditati, avaritie, quæ expleri non potest. Captiva est opulentia, paupertas libera. » Et cap. XIV: « Desideriorum suorum aestu voluntur, et quodam sale

fluctuant. » Nam, ut ait S. Chrysostomus, hom. 39 in *Genes.*: « Mare fluctibus non ita intumescit, ut talem animam a cogitationibus et affectionibus infestari videamus. » Et S. Gregorius vocat hanc plagam muscarum Ægypto a Mose inflictam: « Musca enim, inquit, nimis insolens et inquietum animal est, in qua quid aliud quam insolentes curæ desideriorum carnalium designantur? » Unda hos culpans Sapiens, cap. XV, vers. 12: « Æstimaverunt, inquit, lusum esse vitam nostram; et conversationem vitæ compositam ad lucrum, et oportere undecumque etiam ex malo acquirere: » cum tamen mala lucra semper damnant afferant, ut ait Hesiodus et Menander.

FACIEMUS IBI QUIDEM ANNUM, — S. Ignatius, fundator Societatis nostræ, eundem dicens se post aliquot menses quippiam facturum: « Bone Deus, inquit, tamdiu te victurum putas? » cui mors certa, sed die incerto imminet, et æternitas. Quid enim est annus vitæ tuæ, nisi annulus qui semper in orbem rotatur, donec ad numerum sibi a Deo præfixum decurat? Audi Servium: Annum, inquit, dicitur quasi annus, id est annulus, quia in se redit:

Atque in se sua per vestigia volvitur annus.

Vel *ἀπὸ τοῦ ἀνευρέσθαι*, id est, ab innovatione, quod scilicet assidue innovetur et alter fiat.

14. QUI IGNORATIS QUID ERIT IN CRASTINO. — Magna hominum est fidentia, qui de crastino ita secure disponunt, atque si crastinum in sua haberent manu et dominio, eum nesciant an crastino sint victuri, res suas habituri, libertate et sanitate usuri. Sapienter ergo monuit Sapiens: « Ne gloriaris in crastino, ignorans quid superventura (ἰσχυρὰ, id est crastina) pariat dies, » *Prov.* XXVII, 1; et Psalms: « Deus meus es tu, in manibus tuis sortes mee, hebr. tempora mea, » *Psalms.* XXX, 15. Et Christus, *Matth.* XXV, 13: « Vigilate, quia nescitis diem neque horam. »

Quocirca sapienter monet S. Gregorius, lib. IV *Dial.*, cap. XLIX, diabolum illicqueare homines promittendo longam vitam, datque exemplum de quodam: « Qui dum somnia, inquit, vehementer attenderet, ei per somnum longa spatia hujus vite promissa sunt. Cumque multas pecunias pro longioris vitæ stipendiis collegisset, illa repente defunctus est, ut intactas omnes relinqueret, et ipse secum nihil ex bono opere portaret. » Ita multos decipi videmus a Mathematicis, qui dum falso promittunt amplius honores, metum mortis adimunt: quo fit ut eis creduli ad mortem se non parent, quia promissos ab eis honores expectant; ac ingruente morte non tantum honoribus, sed et vita priventur presenti, ac saepe æterna.

Vere Pindarus in *Nemese*, ode 8: « Vanæ spes, inquit, exitus habent futiles. » Idem in *Isthmiis*, ode 3: « Tempus, dum voluntur dies, aliis aliam affert rerum vicissitudinem, sed tamen invulnerabiles sunt filii deorum; » et ode 5: « Mortalia

mortales decessit: » et *de 7*: « Vetus beneficium dormit: immemoresque sunt mortales ejus rei, que non pervenerit ad florem summum sapientie. »
Egregie Seneca, lib. XVII, *epist.* 102, narrata sublima morte Senecionis Cornelli, qui totus divitiis imminens, in ipso procurantis pecunie impetu raptus est, subdit:

Insure nunc, Melitæe, piro, pono ordine viles.

« Quam stultum est aetatem disponere! nec crastino quidem dominamur. O quanta dementia est spes longa inchoantium! Emam, edificabo, credam, exigam, honores geram, tum deorum lassam et plenam senectutem in otium referam! Omnia, mihi crede, etiam felicitas, dubia sunt. Nihil sibi quisquam de futuro debet promittere; id quoque quod tenetur per manus exit, et ipsam quam premimus horam, casus incidit. Volvitur tempus rata quidem lege, sed per obscurum. Quid autem ad me, an nature certum sit, quod mihi incertum est? Navigationes longas, et pererratis littoribus alienis, seros in patriam reditus proponimus, militiam, et estrensium laborum tarda manupetia, procuraciones, officiorumque per officia processus; cum interim ad latus mors est, que quoniam nunquam cogitatur, nisi aliena, subinde nobis ingeruntur mortalitatis exempla, non diutius quam dum miramur, hæsuræ. » Et mox: « Stat quidem terminus nobis, ubi illum inexorabilis fatorem necessitas fixit; sed nemo scit nostrum quam prope versetur terminus: sic itaque formemus animum, tanquam ad extrema ventum sit: nihil differamus, quotidie cum vita paria faciamus. Maximum vita vitium est, quod imperfecta semper est, quod in aliud ex alio differtur. Qui quotidie vite sue summam manum imposuit, non indiget tempore. Ex hac autem indigentia, timor nascitur, et cupiditas futuri exedens animum. Nihil est miserius dubitatione volutantium quorsum evadant, quantum sit illud quod restat, aut quale. » Quærit deinde: « Quomodo effugimus hanc volutationem? Uno, si vita nostra non prominebit, si in se colligetur. Ille enim ex futuro suspenditur, cui irritum est presens. Ubi vero, quidquid mihi debui redditum est, ubi stabilita mens scit, nihil interesse inter diem et sæculum, quidquid deinceps dierum rerumque venturum est ex alto prospicit, et cum nullo risu seriem temporum cogitat. Quid enim varietas mobilitasque casuum perturbabit, si certus sit adversus incerta? Ideo, mi Lucelli, propria vivere, et singulos dies singulas vitas puta. Qui hoc modo se aptabit, cui vita sua quotidie fuit tota, securus est. In spe viventibus, proximum quodque tempus elabitur, subitque aviditas temporis, et miserimus, atque miserima omnia efficiens melius mortis. Inde illud Mæcenatis turpissimum votum, quo et debilitatem non recusat et deformitatem, et novissime acutam crucem, dummodo inter hæc mala spiritus proregetur. »

Quocirca Plutarchus, lib. *De Tranquill.*, docet sapientem ita moderari vitam per prospera et adversa, ut iis non insolescat, his non delectatur: sicut musicus chordas et fistulas, quarum aliæ acutum, aliæ gravem, aliæ medium sonum edunt, ita temperat, ut suavem harmoniam efficiant.

13. **QUE EST ENIM VITA VESTRA**, — ut audeatis de ea in crastinum et futurum certo disponere? « Que, » id est, qualis et quantula, puta quam instabilis, brevis, caduca et misera est. « Tanquam semper victuri vivitis; nunquam vobis fragilitas vestra succurrit, » ait Seneca; *De Brevit. vite*, cap. IV: Omnia tanquam mortales timeatis. Omnia tanquam immortales concupiscitis. Idem, *epist.* 121: « Nihil, ait, imprudentius aut stultius fingi potest, quam si putre corpus sortiti, æterna tamen proponamus, et in quantum potest ætas humana protendi, tantum spe occupemus. » Et mox: « Ideo magnus animus sibi conscius melioris vite dat quidem operam, ut in hac statione qua positus est, honeste se atque industrie gerat: cæterum nihil horum que circa ipsum sunt, suum iudicat, sed ut commodatis utitur peregrinus et propeans. »

VAPOR EST (id est, quasi vapor, vel vapori similis) **AD MODICUM PARENS, ET DEINCEPS EXTERNINANTUR.** — Græcum ἀπαρσις significat primo, vaporem; secundo, flatum; tertio, fumum; quarto, halitum; quinto, auram tenuem; ab ἀπάρσις, id est evaporatio, exhalo, expiro. Alludit ad illud axioma et epiphonema, *Eccl.* cap. I, vers. 4: « Vanitas vanitatum, et omnia vanitas, » pro quo Aquila, Symmachus, Theodotus cæterique omnes, exceptis Septuaginta, ut ait ibidem S. Hieronymus, vertunt, vapor vaporum, et omnia vapor. Quid enim vanius vapore, qui illico tenues vanescit in auras? Porro vapor, ait Aristoteles, I *Meteorol.*, cap. I, fit cum humidum quod circa terram est, a radiis et ab alia que desuper est caliditate evaporans fertur sursum, ubi in frigiditate vel in rorem et pluviam, glaciem et grandinem densatur et coalescit. Unde hunc vocat quasi fluvium perennem, qui circulariter fluat sursum, cum fit vapor; et deorsum, cum resolvitur in pluviam que in terram, e qua vapor ascendit, depluit.

Talis vapor est vita nostra. Primo enim in vapor calore cogitur, ascendit et consistit, se modico: ita et vita nostra calore consistit, se modico, estque quasi scintilla ignis, ut ait Sapientis, cap. II, vers. 2.

Secundo, sicut vapor statim in auras dispergitur et evanescit, sic et vita nostra. Et hoc proprie hic intendit S. Jacobus.

Tertio, sicut vapor adeo exilis, tenuis et prope invisibilis est, ut non tam res, quam rei videatur umbra et simulacrum: sic et vita nostra, adeo que omnis res creata respectu entis increati et æterni, puta Dei, est tantum umbra; unde Dei

nomen est: « Ego sum qui sum; » nostrum: « Ego sum qui non sum, » ut dixi *Ecclesi.* III, 14.

Quarto, sicut vapor adeo debilis est, ut omnino vento etiam minimo huc illucque feratur: sic et vita nostra minima re impellitur et mutatur. Unde S. Gregorius in *Prologo Psal. vi. Psal.*: « Laboriosa, ait, est vita temporalis, levior fabulis, velocior cursore, instabilitate fluctans, imbecillitate nutans; cui nulla est certitudo, nulla propositi constantia, nulla a turbationibus requies, nulla a laboribus reclinatio. Quis denique est, quem non extraheret dolor, sollicitudo non urgeat, non subruat timor? Iustus fletum sequitur, gaudium tristitia comitatur: esuriei succedit saturitas, saturitatem iterum excludit esuries: in nocte dies optatur, in die nox queritur, in algore calor, in æstu refrigerium: ante cibum suspiria, post cibum tribulatio, ira, indignationes exagitant, et innumerabiles miseros motus perturbant. »

Quinto, sicut vapor obscurus est et coalescit in nubem, sic et vita nostra plena est ignorantia, errore, imprudentia. Unde S. Gregorius, lib. XIII *Moral.*, cap. XII, Isaiam citans, cap. XXVI: « Propheta, inquit, ad videndum Dominum quadam se premi caligine sentiebat, dicens: Anima mea desideravit te in nocte, q. d. In hac obscuritate vite presentis, videre te appeto; sed adhuc infirmitatis nubilo circumscibor. David quoque hujus noctis caliginem videns, claritatem veri luminis prestatulans ait: Mane astabo tibi et videbo. »

Sexto, sicut vapor confusus est, ita et confusa et perturbata est vita nostra; idque pio Dei consilio, ait S. Gregorius, XXV *Moral.*, cap. XV, « **U**iam pro patria diligamus; ne, dum viator delectatur in via, obliviscatur quod desiderabat in patria. » Idem, lib. XXXI, cap. XVII: « **J**ustus, ait, vitam suam bonis malisque permixtam occupavit, et cogitationes suas aliquo modo spe et timore confundit. »

Septimo, sicut vapor resolutus in pluviam descendit, reditque in terram, ex qua exhalando ascendit: ita et vita nostra ac corpus, per morbum et mortem resolutum, redit in terram, ex qua sumptum est; unde Salomon concionem suam de vanitate mundi, quam præ æteris expertus erat, ita concludit *Eccl.* XII, 1: « Memento creatoris tui in diebus juventutis tue, antequam veniat tempus afflictionis, etc. Et revertatur pulvis in terram suam, unde erat, et spiritus redeat ad Deum qui dedit illum. Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes, et omnia vanitas. » Alii, ut dixi, vertunt: « Vapor vaporum, et omnia vapor. »

Octavo, sicut vapor terrenus putrescit, et vocatur situs, ait Aristoteles, lib. V *De Gener. animalium*, cap. IV: « Situs, inquit, caries vaporis terreni est: nam si vapor se efflorens concreverit, fit pruina; si putrescit, situs. Sic comedi senectutis situm pruinam nominant. » Unde infert: « Recte dixeris morbum esse adventitiam senectutem, senectutem autem esse morbum naturalem. » Sic et

vita nostra vaporibus, tum corporalibus in catarrhis, phlegmata et flatus resolutis; tum spiritualibus, puta concupiscentiis carnalibus, quas quasi vapores exhalat, corrumpitur et putrescit. Unde Avicenna et medici docent in motibus puriorem esse aerem, ideoque ibi homines diutius, sanius et robustius vivere: in vallibus vero aerem esse impuriorem, ob continuos vapores ex ea ascendentes, ideoque hominum in vallibus habitantium vitam minus esse longævam, sanam et robustam. Pari modo in hac lærymarum valle brevis, ægra et infirma est vita nostra ob vapores corporales, quibus corpus, et spirituales, quibus anima inficitur. In cœlis vero quasi in montibus æternis ab omni vapore et exhalatione liberis, vita est æterna, sanissima, fortissima et gloriosissima.

Porro sacra Scriptura ut breviter, instabilitatem, exilitatem et miseriam vite nostre nobis representet, variis utitur similitudinibus. Primo, comparat eam momento, id est, inclinationi stare, ejus lance continuo ascendunt et descendunt, *Isaia* XL, 15. Secundo, guttæ rotis antelucani, que illico a sole oriente sorbetur, uti vita a febris aliove morbo, *Sap.* IX, 13. Tertio, fumo, *Sapient.* cap. II, 2: « Fumus flatus est in naribus nostris, et sermo scintilla ad commovendum cor nostrum, qua extincta cinis erit corpus nostrum, et spiritus diffundetur tanquam mollis aer, et transibit vita nostra tanquam vestigium nubis, et sicut nebula dissolvitur que fugata est a radiis solis. » Quarto, umbræ: « Umbræ enim transitus est tempus nostrum. » Ibidem. Quinto, flori illico marcescenti, et fœno arido, *Isaia* XL, 6: « Omnis caro fœnum, et omnis gloria ejus quasi flos agri. » Vide ibi dicta. *Job* XIV, 1: « Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseris; qui quasi flos egreditur et conteritur, et fugit velut umbra, et nunquam in eodem statu permanet. » Sexto, stillæ et pulveri, *Isaia* XL, 15: « Ecce gentes quasi stilla situla, etc. Ecce insula quasi pulvis exiguus. » Septimo, nihilo, ibid. vers. 17: « Omnes gentes, quasi non sint, sic sunt coram eo, et quasi nihilum et inane reputat sub eis. » Octavo, palmo, id est, mensuræ quatuor transversorum, *Psal.* XXXVIII, 6: « Mensurabiles posuisti dies ruos; » hebraice טפחות tepachot, Septuaginta πάλαις, id est palmæ. Symmachus, palmum posuisti dies meos. Nono, araneæ, *Psal.* LXXXIX, 40: « Anni nostri sicut araneæ meditantur. » Græcum ἀράχνη potius telam quam araneam significat: sita ergo tela araneæ scopæ everrunt, sic vita nostra telo, aut morbo. Hebraice est וְהוּרָהּ hepe, id est meditatio, vel sermo loquentis, ut vertit S. Hieronymus. Sed Septuaginta vertunt, araneæ: quia ipsa est animal cogitabundum et quasi meditantium. Subdit Psalter: « Dies annorum nostrorum in ipsis, septuaginta anni: si autem in potentibus, octoginta anni, et amplitas eorum labor et

dolor. » Decimo, imagini et vanitati, *Psal.* xxxviii, 7 : « Universa vanitas omnis homo vivens : verumtamen in imagine pertransit homo, sed et frustra confutatur. » Undecimo, vento, *Job* vii, 7 : « Memento quia ventus est vita mea. » Duodecimo, pluvie aut flumini, *II Regum* xiv, 14 : « Omnes morimur, et quasi aquæ dilabimur in terram, quæ non revertuntur. » Decimo tertio, nuntio percurrenti, navi sulcanti mare, avi per aerem transvolanti, et sagittæ emissæ, *Sapient.* cap. v, vers. 9 et seq.

Ite nunc, mortales, erigite familias, titulos, palatia, arces : æternos vos credite, cras morituri. Mors ultimum vite vestræ actum claudet : cum ad mortalitatis finem veneritis, finis pariter erit honorum et opum : discedet ambitio, nullus erit avaritiæ locus, omnis cupiditas in æternum conticescet. Ut quid ergo caduca ambitis, quæ mors adimet, imo extinguet ?

O curas hominum! o quantum est in rebus inane!
O quam angusti sunt mortulium termini!
O quam angusti mortulium animi!

Æternitati creati estis : cur tempore tam modico vivitis? Cælo destinati, cur terræ quasi talpæ incumbitis? Denm possessuri, cur mundi possessioni inhiatis?

Quid mentem traxisse polo, quid profuit altum
Exercisse caput, peccatum si more pererrat
Avia, si frangant communia pabula, glandes?

ait Claudianus, *III De Raptu Proser.* Glandes sunt deliciae, opes, honores, pompæ : has porcis et peccidibus relinquit; escam angelorum quærit; Christi nectar et ambrosiam ambite.

Idem uno ore clamitant Gentiles. *Manilius, II* bro IV :

Nascentes moriatur, flusque ab origine pendet.

Martialis, lib. I :

Si sapiis, utaris totis, Coline, diebus,
Extremumque tibi semper adesse puteas.

Seneca in Hercule Furcibus :

Vivite laeti, propeal cura
Vita citato, volucricque die
Nota præcipitis vertitur anni, etc.
Certo veniunt ordine Parce.
Nulli scriptam proferre diem,
Nulli jussu cessare licet :
Recipit populos ura cinitas.

Menander : « Umbra somnum est homo. » « Homo, ait Philosophus, est fortunæ lusus, temporis spoliolum, inconstantiæ imago, imbecillitatis exemplum, invidiæ et calamitatis trutina, reliquum pituita et bilis. » Rursum : « Homo bulla. » Sicut ergo pueri conchas saponem et aqua plenas infant, bullasque tremulas excitant, quæ mox tenues diffillant in auras : sic et omnis vita nostræ decor et honor bulla est, quæ mox in auras eva-

nescit. Ambis ergo sponsum? bullam ambis. Ambis delicias ventris et venenis? bullam ambis. Ambis Canoniceatum, Episcopatum, etc.? bullam ambis. *Horatius, lib. IV Carm.*, ode 7 :

Pulvis et umbra sonans.

Homerus apud *Plutarchum* in *Oratione consol.*, « Quale est foliorum genus, tale est et hominum; » sicut enim illa vento, ita homines levi adversitate decutiuntur. *Zeno* : « Deiludibrium est homo. » « Quotidie, ait *Seneca, epist.* 24, morimur, quotidie enim demitur aliqua pars vite, et tunc quoque cum crescimus, vita decrescit; infantiam amissimus, deinde pueritiam, deinde adolescentiam : usque ad hesternum quidquid transitit temporis, perit : hunc ipsum quem agimus diem, cum morte dividimus. » Idem, *lib. VI Natur. quest.*, cap. xxxii : « Fluit tempus, ait, et avidissimos sui deserit; nec quod futurum est, meum est, nec quod fuit : in puncto fugientis temporis hæreo. » Et *epist.* 99 : « Nihil firmum infirmo, nihil fragile æternum et invictum est; tam necesse est perire quam perdere. » Idem, *epist.* 59, docet vitam nostram non consistere, sed jugiter fluere. « Nemo nostrum, ait, idem est in senectute, qui fuit juvenis : nemo est mane, qui fuit pridie : corpora nostra rapiuntur fluminum more. Quidquid vides currit cum tempore : nihil ex his quæ videmus, manet. Ego ipse dum loquor mutari ista, mutatus sum. Hoc est quod ait *Heraclitus* : In idem flumen bis non descendimus. » Plura recensui hæc de re *Ezech.* ii, 4.

AD MODICUM PARENIS. — Modico tempore apparet : græce *παρρησις*, q. d. Vita hæc est vapor, qui nullam habet soliditatem, nullam quasi substantiam et consistentiam, sed tantum apparentiam modicam et modici temporis : periunde ac spectra quæ in aere, et personæ ac larvæ quæ in comædiis representantur, nullam pene habent subsistentiam, sed sunt res duntaxat apparentes et fictæ, quæ proinde a Philosophis vocantur *παρρησις*, quales sunt parhelli, sive tres soles apparentes, aeris hiatus, halones, colores iridis, etc., de quibus *Proclus* in *Sphæra*, *Aristoteles* in *Meteorol.*, et *Aratus* in *Phænomenis* : hæc enim flunt ex radiis solis in vapore et nube varie receptis, transparentibus et reflexis. Sic *Augustus* *Cæsar* moriens, omnem suæ vite pompam dixit esse comædiam jam transactam. Audi *Suetonium* in ejus Vita, cap. cxix : « Amicos admissos percunctatus, æquid his videretur, mimum vite comode transexisse? » adjecit et clausulam : *ἀπὸ κέρτου, καὶ πάρετος* : hæc *μετὰ τῶν ἑσπερίων κριταίοντες*, id est *dale plausium*, et omnes vos cum quidquid plaudite. Finita enim comædia, valedicendo spectatorem dicunt actores : « Valet et plaudite. »

ET PRINCIPES EXTERMINABUNTUR. — In Græco est elegans et emphatica paronomasia inter *παρρησις*, id est *parens*, et *παρρησις*, id est *evanescent*, quasi diceret : Vita hæc est quasi vapor apparens et su-

bito disprens, ita ut nullum ejus vestigium certatur, sed prorsus evanescat et exterminetur : hoc enim est *ἀπαρρησις*; unde *Syrus* verit, qui cito apparet et deicitur ac evanescit. *Sapienter* S. *Antonius* apud S. *Athanasium* : « Ad inertiam, inquit, calandam Apostoli præcepta replicemus, quibus se mori quotidie testabatur : similiter et nos humane conditionis vitam ancipitem retractantes non peccabimus. Cum enim excitati a somno, ad vesperar nos pervenire dubitemus; et quieti corpora concedentes, de lucis non confidamus adventu, et ubique naturæ ac vite incertæ memores, Dei nos intellegamus providentia gubernari. Hoc modo non delinquemus, aut aliqui fragili cupiditate raptabimur; sed nec irascemur quidem adversus aliquem, nec terrenos congregare thesauros ambiemus : quin potius metu quotidiani recessus, et sejungendi corporis jugi meditatione, omnia caduca calcabimus. » Vis exemplum?

Scribunt *Plinius*, *lib. VII*, cap. vii, et *Valerius Maximus*, *lib. IX*, cap. xii, *Anacreontem* poetam acino vixisse pertinacius in faucibus hærente, *Fabium* vero senatorem unico pilo in lactis haustu gutturi transverso, strangulatos. *Chilon* Spartanus dum victorem Olympiæ filium amplectitur, præ gaudio inter filii amplexus animam efflavit, ait *Plinius*, *lib. VII*, cap. xxxii. *Sophocles* in certamine tragædiæ victor renuntiatus, præ læstia expiravit, ait *Valerius*, *lib. IX*, cap. xii. *Clidemus* dum victor auro coronaretur, repente obiit, ait *Tertullianus*, *lib. De Anima*, cap. lii. *Diagoras* cum tres filios eodem Olympiæ die vincere coronarique videret, illicque coronas sibi detractas capiti patris imponeret, animam exhalavit, ait *Gellius*, *lib. III*, cap. xv. Ite nunc, mortales, qui tam fragilem ordinem textisque vitæ telam, et Nestoris annos vobis promittite, cras morituri. *Sapienter Tertullianus, De Anima*, cap. lxi : « Vis est et illa navigiis, inquit, cum longe a saxis, nullis depugnata turbinibus, nullis quassata decumanis, adulante flatu, labente cursu, lætante comitatu, infestino repente percussu, cum tota securitate desidunt. Non secus naufragia sunt vitæ etiam tranquillæ mortis eventus. »

PRO EO UT DICATIS (refert hæc superius ad vers. 13 : « Ecce nunc qui dicitis : Hodie aut crastino ibimus in illam civitatem, » etc. q. d. Vos vestras actiones et lucra ita disponitis, quasi a nullo pendatis, ideoque dicitis : Ibi mus, mercabimur, lucrum faciemus » cum cogitare deberetis vitam, omnesque actus vestros pendere a nutu Dei, ideoque addere et dicere) : SI DOMINUS VOLUERIT; — ut hoc dicto Dei providentiam confiteamini, revereamini, invocetis, illicque vos, vestraque omnia humili totoque corde subdatis et committatis. Ipse enim est vester Elohim, id est Dominus, creator, provisor, gubernator, conservator, protector, judex et vindex. Ita suis decretis et propositis addere solent : « Si Deus volue-

rit, » non tantum Christiani, sed et *Judei*, *Gentiles* et *Saraceni*. Christiani ex doctrina S. *Jacobi* hic. Unde S. *Augustinus* in *Psal.* xxxii, conc. 1 : « Discite, ait, habere in corde, quod habet omnis homo in lingua : quod vult Deus. Ipsa lingua popularis plerumque est doctrina salutaris. » Ita S. *Paulus*, *I Corinth.* iv, 19 : « Veniam, inquit, ad vos cito, si Dominus voluerit; » et cap. xvi, vers. 7 : « Spero enim me aliquantum temporis manere apud vos, si Dominus permiserit; » *Philip.* ii, 19 : « Spero in Domino Jesu Timotheum me cito mittere ad vos. » Hæc ergo Christiana, hæc Paulina est vox : Faciam hoc Deo volente, si Dominus voluerit, permiserit, cum Dei ope, per gratiam Dei, etc.

Judei. Ut *Judas Machabeus* initurus prelium ait : « Sicut fuerit voluntas in cælo, sic fiat, » *I Mach.* cap. iii, vers. 60. Eadem est praxis et phrasis cæterorum *Judeorum*, ut aliqui facti dicant : Si Deus voluerit; *Curiosus* originem ex *Ben Syra* narrat hic noster *Serapion*. Quidam, inquit, dicens : Cras inibo nuptias, monitus fuit ab amico, ut adderet : Si Deus voluerit. At ille : Sive, inquit, Deus velit, sive nolit, ego cras cum sponsa sedebam in thalamo meo : seditque cum ea tota die; nocte vero mortui sum ambo. Quos cum mortuos invenissent, dixerunt : Vere dixit *Ben Syra* : Sponsa ascendit ad thalamum, neque novit quid acciderit sibi. Quicunque ergo cupit aliqui facere feliciter, dicat prius : Volente Deo; vel : Si Deus voluerit. *Diserte Jeremia*, cap. x, vers. 23 : « Scio, ait, Domine, quia non est hominis via ejus, nec viri est ut ambulet et dirigat gressus suos; » et cap. xvii, vers. 8 : « Benedictus vir qui confidit in Domino, et erit Dominus fiducia ejus; » et vers. 14 : « Sana me, Domine, et sanabor : salvum me fac, et salvus ero : quoniam laus mea tu es. »

Gentiles. *Socrates* suum *Aleibiadem* docuit ante opus dicere : « Si Deus voluerit, » ait *Plato* in *Alcibiade*. Vide *Brissonium* in *Formul.* lib. I, pag. 57, ubi ostendit hæc voces fuisse familiares *Augusto*, *Cicero*ni, *Catoni*, *Ennio*, etc. : Si Dii volent, Diis volentibus. *Seneca, epist.* 41 : « Prope, inquit, est a te Deus, tecum est, intus est. Ita dico, *Lucili*, sacer intra nos spiritus sedet, malorum bonorumque nostrorum observator et custos : hio prout a nobis tractatus est, ita nos tractat : bonus vir sine Deo nemo est. An potest aliquis supra fortunam, nisi ab illo a gutus, exurgere? Ille dat consilia magnifica et recta. » Et inferius : « Animum excellentem, moderatum, omnia tanquam minora transeuntem, quidquid timeamus optamusque ridentem, cælestis potentia agit : non potest res tanta sine adminiculo numinis stare. » Idem, *lib. IV de Beneficiis*, cap. vi : « Unde tibi istum quem trahis spiritum? Unde istam, per quam actus vite tuæ disponis atque ordinas, lucem? Unde sanguinem, cujus cursu vitalis continetur calor? Unde ista palatum tuum saporibus

exquisitis ultra satisfactam laescentia? Unde hæc irritamenta jam lassæ voluptatis? Unde ista quies in qua putrescit ac marces? Nonne si gratus es, dices:

— Deus nobis hæc otia fecit.
Nanque erit ille mihi semper Deus: illius aram
Sæpe tener nostris ab oculibus imbuet agnus:
Ille meas errare boves (ut cerulis), et ipsum
Ludere quæ vellim calamo permisit agresti. »

Saraceni et Turcæ ceteri a Dei voluntate quasi a fato pendunt; ideoque in prelia et pericula præcipites cæcique ruunt. Aguntur enim hoc dilemmate: Aut Deus statuit me hoc prælio mori, hoc periculo obrui, aut non: si statuit, non possum evadere; si non statuit, ergo non moriar, non obruar. Nullum enim bonum, vel malum cuiquam evenire potest, nisi volente et immittente Deo. Sed paralogizant: Deus enim multa non statuit, nisi prævisa hominum libera dispositione, merito, vel demerito. Sic non statuit ut moriaris in prælio, nisi illi te ingesseris; non statuit ut periculo obruaris, nisi te sponte in illud conjeceris. Sed hanc argutiam Turcæ non capiunt. Quocirca Solymanus Imperator cum filium haberet refractarium et regimen turbantem, ac quidam e principibus consuleret, ut illum quasi perniciosum reipublice e medio tolleret, illico illi caput coram se præcidi jussit, eo quod non addidisset: « Si ita Deo placuerit; » nam postea ejus consilium secutus, filium interfecit. Ita refert P. Salmeron hie.

ET SI VIXERIMUS. — Agit contra superbos sibi que præfidentes, nec Deo innitentes. His jubet addi: « Et si vixerimus; » ut memores fragilitatis suæ et mortalitatis, cristas ponant, ac a Deo se suaque pendere profiteantur. Nam aliqui fideles in omni sua deliberatione et proposito idipsum tacite subintelligunt: qui vero religiosiores sunt et modestiores, idipsum expresse addunt, exemplo angeli, qui ad Abraham ait: « Revertens veniam ad te tempore isto, vita comite, » *Genes. cap. xviii, vers. 40.*

Idipsum monere et representare voluerunt Gentiles, quando tres Pareas vite necisque nostræ præsidis exogitarunt: quarum una colum gestabat lana obvolutum; altera fila sensim e lana deducebat, vologe agglomerabat; tertia denique cum fato præstitutum aderat temporis momentum, repente stamina secebat, vitamque præcedebat, juxta illud Poetæ:

Clotho colum retinet, Lachesis net, et Atropos occat.

Cicero, lib. III *De Natura Deorum*, Pareas Erebi et Nectis filias facit, et eandem fata esse existimat. Unde est illud Cleanthis: « Ducunt volentem fata, nolentem trahunt. » Et Virgilius:

Concordes stabant fatuorum numine Pareæ.

Hæc subinde alluunt Scriptura, ut Ezechias, *Isaïæ*

cap. xxxviii, vers. 42: « Præcisa est velut a toxiæ vita mea: dum adhuc ordiretur, succidit me. » *Ezech. cap. xxxviii, vers. 44*: « Peritit fides nostra, et abscissi sumus. » Ubi nonnulli vertunt, « peritit glomus noster, et succisi sumus. » Hinc prima dicta est Clotho, a circumvolvendo officio, eo quod contorta et coordinata omnia tenet: *clotho* enim Græcis idem est quod circumvolvo, glomero, contorqueo. Secunda dicta est Lachesis, id est sortitio, a *λαχίζω*, id est sortiri, quasi sortito vite spatia hominibus obtingant; hæc enim est quæ fila ducit. *Martialis, lib. I, epigram. 89*:

Cum mihi supremos Lachesis perneverit annos.

Hujus item nominis vestigium in sacris monumentis reperimus. Nam ubi legitur in Hebraico textu, *Psalm. xxx, 16*: « In manibus tuis tempora mea, reddiderunt Septuaginta, in *manibus tuis sortes meæ*. Voluerunt nimirum sapientissimi viri (ut docte ibi observat Agellius) Parearum fabulas corrigere, ad veramque sententiam traducere. Asserebant Poetæ spatia vite cuique, vel fato obtingere, aut sorte sua temere evenire; unde Parearum unam Lachesim, hoc est sortitionem, appellabant. Hæc mendacium refutarunt Septuaginta, et sortitionem omnem in Dei manu esse dixerunt: ab eo vite spatia mortalibus tribui, ab eo propagari, ab eo denique per æterno suo consilio arbitratuque finiri, licet sortito et quasi temere hominibus hæc accideret videantur, quia latentes in abdito deitatis pectore tante varietatis causas investigare non possumus. Tertia demum Parca vocabatur Atropos: ad verbum reddas *invertibilis*, aut, si latinis mavis, *inexorabilis*, implacabilis, inflexibilis; quia fatalis illa moriendi necessitas, ubi adest instans præstitutum, nullo modo flecti aut immutari potest. Unde *Martialis, lib. III*:

Lanices nulli tres exorare puellas
Contigit: observant quem statuto diem.

Quocirca sapienter Seneca, *epist. 61*: « Id ago, inquit, ut mihi instar totius vite sit dies: sic illum aspicio, tanquam esse vel ultimum possit. » Sapientius S. Gregorius, *hom. 12 in Evang.*: « Qui penitentem, ait, veniam spondit, peccanti diem crastinum non promisit: semper ergo extremum diem debemus metuere, quem nunquam possumus prævidere, » juxta illud:

Omnem crede diem tibi diluxisse supremum.

Præmonuit omnes Christus, dicens: « Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam, » *Matth. cap. xxv, vers. 12.*

16. NUNC AUTEM EXULTATE IN SUPERBIS VESTRIS. — Græcæ ἀλαδονεῖαι id est *jaclantia* et arrogantia vestris, quibus jaclatis vos hoc illo die hæc et ista facturos, tantas merces et lucra capturos. *Secundo*, Glossa et Thomas Anglicus:

« In superbis, » inquit, id est, in divitiis quæ faciunt superbos, et in quibus superbis. « Verminus enim divitiarum est superbia, » ait S. Augustinus. *De Civitate* enim est hominum plura quam prestare possint pollicentium, ait Ulpianus in *Denosthemem*. Hinc per *exultatis* græce est *καυχῶμαι*; vel, ut alii legunt, *κατακαυχῶμαι*, id est *gloriamini* contra alium, puta Deum, quasi vestro Marte tot vobis opes pareatis. Faceste Socrates irrisit Alebiadem sua prædia jactantem, cum ei objecit tabulam cosmographicam Atticæ, petitque illa sibi in ea ostendi: cum enim ea ostendere non posset: « Vide, inquit, quantula ea sunt, quæ in tantilla tabula ostendi nequeunt. » Ita *Ælianus, lib. III Variæ Histor.*

OMNIS EXULTATIO TALIS (græce *καύχησις*, id est *gloriatio*) MALIGNA EST, — suggesta a maligno spiritu, græce *πονηρία*, id est, *malum, improba est.*

17. SCIENTI IGTUR BONUM FACERE, ET NON FACIENTI, PECCATUM EST ILLI. — Tacite significat S. Jacobus fideles hæc sua monita scire, q. d.

Credo vos hæc scire: vane moneo ut ea opere perficiatis. Sciens enim bonum quod Deus et lex præcipit, si illud non faciat, peccat, et ut reus a Deo punietur. Recte S. Ephrem ex hac sententia colligit, *serm. De Penitent.*: Si scienti bonum et non facienti, peccatum est illi; multo magis malum scienti et illud facienti, peccatum erit. S. Bernardus, *serm. 36 in Cant.*: « Scienti, ait, bonum et non facienti, peccatum est illi; ac si per similitudinem dicat: Sument cibum et non digerenti, perniciosum est ei. Cibus siquidem indigestus malos generat humores, et corrumpit corpus, non nutrit: ita et multa scientia ingesta stomacho animæ, quæ est memoria, si decocta igne charitatis non fuerit, et per quosdam artus animæ, mores scilicet atque actus, transfusa atque digesta, etc., reputabitur in peccatum, tanquam cibus conversus in noxios pravosque humores. Annon inflationes et torsiones in conscientia sustinebit, qui hujusmodi est, sciens videlicet bonum et non faciens? »

CAPUT QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Pergit perstringere divitum in pauperes savitiam, insolentiam et iurum. Inde, vers. 7, pauperes et afflictos hortatur ad patientiam, exemplo Job et Prophetarum. Moa, vers. 12, vetat jurare, tristes jubet orare, latos psallere, agros ungi oleo, peccatores peccata sua confiteri. Denique, vers. 16, commendat studium orationis et salutis proximorum.

1. Agite nunc, divites, plorate ululantes in miseriis vestris, quæ adveniant vobis. 2. Divitiæ vestre putrefactæ sunt: et vestimenta vestra a tineis comesta sunt. 3. Aurum et argentum vestrum aruginavit: et ærugo eorum in testimonium vobis erit, et manducabit carnes vestras sicut ignis. Thesaurizastis vobis iram in novissimis diebus. 4. Ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est a vobis, clamat: et clamor eorum in aures Domini sabaoth introivit. 5. Epulati estis super terram, et in luxuriis euntristis corda vestra in die occisionis. 6. Adduxistis, et occidistis justum, et non restitit vobis. 7. Patientes igitur estote, fratres, usque ad adventum Domini. Ecce agricola exspectat pretiosum fructum terræ, patienter ferens donec accipiat temporaneum et serotinum. 8. Patientes igitur estote et vos, et confirmate corda vestra: quoniam adventus Domini appropinquavit. 9. Nolite ingemiscere, fratres, in alterutrum, ut non judicemini. Ecce iudex ante januam assistit. 10. Exemplum accipite, fratres, exitus malæ laboris et patientiæ, Prophetas qui locuti sunt in nomine Domini. 11. Ecce beatificamus eos, qui sustinuerunt. Sufferentiam Job audistis, et finem Domini vidistis, quoniam misericors Dominus est, et miserator. 12. Ante omnia autem, fratres mei, nolite jurare, neque per cælum, neque per terram, neque aliud quodcumque juramentum. Sit autem sermo vester, Est, est; Non, non: ut non sub judio decidatis. 13. Tristatur aliquis vestrum? oret. Equo animo est? psallet. 14. Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesie, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini. 15. Et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus; et, si in peccatis sit, remittentur ei. 16. Confitemini ergo alterutrum peo-